
ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ
W BYDGOSZCZY
STUDIA PEDAGOGICZNE 1984 z.12
Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna /3/

Rozdział II. WARUNKI SKUTECZNEGO PRZYGOTOWANIA NAUCZYCIE-
LI EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ I WCZESNOSZKOLNEJ Z
PRZEDMIOTÓW MUZYCZNYCH

MARIA JOLANTA MILLER
ZBIGNIEW SAMPLAWSKI
WSP w Bydgoszczy

SPECYFIKA ZAJĘĆ UMUZYKALNIAJĄCYCH W PROCESIE KSZTAŁCE-
NIA STUDENTÓW NAUCZANIA POCZĄTKOWEGO I WYCHOWANIA
PRZEDSZKOLNEGO

Program nauczania przedmiotu muzyka dla klas początkowych wskazuje, że "podstawowym celem przedmiotu muzyka jest przygotowanie do świadomego korzystania z dorobku rodzimej i światowej kultury muzycznej, twórczego uczestnictwa w życiu muzycznym kraju oraz rozwinięcie uzdolnień i zainteresowań muzycznych ucznia"¹.

W czasie realizacji przewidzianego dla klas I-III programu nauczania uczeń powinien opanować następujące umiejętności i wiadomości: poprawne śpiewanie, granie w stopniu elementarnym na instrumentach /perkusyjnych; melodycznych i niemelodycznych oraz na flecie prostym/, wyrażanie muzyki ruchem oraz stosowanie różnych środków wyrazu muzycznego przy wszystkich tych formach działalności muzycznej. Uczeń powinien opanować także: rozróżnianie czasu trwania nut, dynamiki, wysokości i barwy dźwięków, zapis nutowy, czytanie z nut melodii w zakresie poznanego materiału dźwiękowego, twórcze przekształcanie materiału muzycznego, odbieranie prostych utworów muzycznych oraz odczuwanie zawartych w nich treści emocjonalnych.

Według programu wychowania w przedszkolu zatwierdzonego zarządzeniem Ministra Oświaty i Wychowania w zmienionej wersji od 1977 roku, na zajęciach z umuzykalnienia dzieci powinny nauczyć się: umiejętnego słuchania i śpiewania piosenek, opanować podstawowe

umiejętności w grze na prostych instrumentach perkusyjnych, rozwijać umiejętności wyrażania muzyki ruchem oraz rozwijać wrażliwość słuchową i umiejętność odbierania muzyki².

Analizując program muzyki dla szkoły i program umuzykalnienia dla przedszkola można byłoby zadać sobie pytanie: czy realizacja takiego programu jest możliwa przy obecnej bazie i kadrze nauczycielskiej?

Życie udowadnia nam, że posiadając taką bazę jak obecnie, można tworzyć jeszcze bardziej od obecnego, "piękne" programy a realizacja ich pozostanie i tak tylko w sferze marzeń. Jesteśmy obecnie świadkami takiego zjawiska, kiedy to bardzo dobre zresztą założenia programowe muszą ustąpić surowej rzeczywistości. Wniosek z tego jeden: najpierw wyposażyć dobrze szkoły w pomoce naukowe i stworzyć warunki, które umożliwią realizację programu, a dopiero wtedy wprowadzić zmiany programowe lub postępować jednocześnie, co byłoby nawet bardziej uzasadnione.

Jednakże na długo wcześniej powinniśmy zadać sobie pytanie: kto ma uczyć przedmiotu muzyka w klasach początkowych i umuzykalnienia w przedszkolu? Jakimi cechami i umiejętnościami powinien charakteryzować się przyszły nauczyciel w klasach początkowych i w przedszkolu?

Cele kształcenia muzycznego dzieci zawarte w programie są prawidłowo postawione, sam program dobry, gdyż już częściowo sprawdzony w praktyce, ale jeszcze raz wraca to samo pytanie: czy jest on możliwy do zrealizowania przy takim przygotowaniu, jakie reprezentują nasi przeciętni studenci kierunku nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego?

Przy rozważaniu tego problemu bulwersuje nas powyższe zagadnienie dotyczące klas niższych i przedszkola w kontekście niektórych poczynań naszych władz oświatowych i szkolnictwa wyższego.

Psychologia rozwojowa utwierdza nas w przekonaniu, że na tych szczeblach edukacji szkolnej powinien uczyć jeden nauczyciel i powinien to być specjalista, który będzie przygotowany do zrealizowania powyższych treści programowych dotyczących muzyki, jak i innych przedmiotów w szkole oraz działań wychowawczych w przedszkolu.

Przyjrzyjmy się zatem, jak przedstawia się sytuacja zajęć muzycznych w wyższych szkołach pedagogicznych i w uniwersytetach na

podstawie programu i planu nauczania.

Według programu nauczania³ celem przedmiotu zajęcia umuzykalniające jest:

- 1/ wykształcenie i rozwinięcie u studentów umiejętności muzycznych, słuchu muzycznego i wrażliwości muzycznej oraz opanowanie wiedzy muzycznej, w stopniu umożliwiającym efektywne prowadzenie zajęć umuzykalniających w przedszkolu lub lekcji muzyki w szkole - w klasach I-III;
- 2/ przygotowanie kandydatów na nauczycieli przedszkola i klas początkowych do rozumienia problemów metodyki wychowania muzycznego w przedszkolu lub w szkole.

W interesującym nas przedmiocie umuzykalnienie student powinien opanować wiele treści oraz rozwinać szereg umiejętności.

Zostało to podzielone na takie działy:

- kształcenie słuchu
- emisja głosu
- gra na instrumentach /perkusyjne, flet prosty, fortepian, gitara/
- zajęcia muzyczno-ruchowe
- nauka o muzyce z elementami historii i literatury muzycznej.

Zajęcia umuzykalniające powinny doprowadzić do opanowania niezbędnych dla nauczyciela sprawności, wrażliwości i wiadomości muzycznych.

Między poszczególnymi działami musi występować ścisła integracja.

Sposób kształcenia muzycznej świadomości nauczyciela powinien być zarazem modelem kształcenia muzykalności dzieci i przekazywania im podstawowej wiedzy muzycznej. Różnica polega tu /jak mówi program/ na większej ilości ćwiczeń, większym stopniu trudności i szerszej ich skali oraz na większej ilości podawanych wiadomości muzycznych w stosunku do przyszłego nauczyciela.

Stwierdzamy jednak w praktyce, że zakres wiedzy jak i umiejętności, a co za tym idzie i ilość godzin na przedmioty muzyczne jest ciągle jeszcze niewystarczająca. Obowiązująca obecnie siatka godzin na kierunkach nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego zatwierdzona w r.1977 przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki na jednolitych studiach magisterskich, a więc wchodząca jednocześnie z reformą szkolnictwa i zmianą programów - nie spełnia i nie może spełniać wymagań postawionych przed szkołą i przedszkolem w zakresie muzyki. Zdajemy sobie wszyscy doskonale sprawę z tego,

że przyszły nauczyciel tego szczebla nauczania powinien posiadać dobrze rozwinięty słuch muzyczny, biegle grać na instrumencie, bardzo poprawnie śpiewać, gdyż dzieci w tym okresie przede wszystkim naśladowują, posiadać określony zasób wiadomości i wszechstronnie umieć je wykorzystać oraz przekazać dzieciom.

Nie można jednak powiedzieć, aby obowiązujący studentów program umożliwiał im poznanie i opanowanie tych wszystkich działów. Chcielibyśmy przede wszystkim zwrócić uwagę na kształcenie słuchu i grę na instrumencie. Mówimy instrumencie, gdyż wychodzimy z założenia, że student powinien opanować przynajmniej w stopniu podstawowym /tzn. umożliwiającym mu wykorzystywanie instrumentu w przyszłej pracy/ grę na jednym instrumencie. Za taki podstawowy instrument uważamy fortepian. Na zajęciach umuzykalniających uczymy gry na flecie i dzwonekach, są to instrumenty melodyczne, gry na gitarze - instrument harmoniczny, natomiast fortepian spełnia oba te warunki.

Zajęcia z nauki gry na fortepianie prowadzimy w grupach 7-8 osobowych w ciągu 45 minut tygodniowo. Zajęcia w tak licznych grupach i w tak krótkim czasie uniemożliwiają nam właściwą realizację naszych zamierzeń.

Postulujemy o radykalne zmniejszenie liczebności grup i większy wymiar czasu na naukę gry na fortepianie. Dopiero takie warunki umożliwią studentom opanowanie w stopniu dostatecznym umiejętności gry na fortepianie.

Postulujemy również wprowadzenie do siatki godzin 1 godziny tygodniowo przez 4 semestry na realizację programu z kształcenia słuchu. Kandydaci, którzy zamierzają studiować na kierunkach nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego są najczęściej absolwentami Liceów ogólnokształcących /bez wychowania muzycznego/, a także różnego typu techników. Nie legitymują się oni najczęściej nawet podstawową wiedzą z zakresu nauki o muzyce.

W programie nauczania zajęć umuzykalniających dla studentów nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego kształcenie słuchu potraktowano bardzo szeroko. Uważamy to za słuszne i prawidłowe. Słuch muzyczny, dobry słuch muzyczny warunkuje prawidłową znajomość przedmiotu, a przecież jest to podstawą dalszego kształcenia w tym zakresie. I dlatego, aby założenia programowe kształcenia słuchu-

według programu umuzykalnienia, dobre i bardzo wymagające, mogły zostać właściwie zrealizowane powinno wprowadzić się dodatkową godzinę na kształcenie słuchu. To chociaż po części wyrównałoby brak wiedzy muzycznej w zakresie nauki o muzyce u wielu studentów, a przede wszystkim rozwinęło i wyrównało słuch muzyczny u studentów nie mających wcześniej kontaktów z muzyką.

Chcielibyśmy teraz przedstawić sposób realizacji przedmiotu - umuzykalnienie w naszym Instytucie, słatkę godzin i wszystkie problemy z tym związane, a nas nurtujące.

Musimy podkreślić rzecz najważniejszą chyba w naszej pracy, czyli wspaniały klimat wytworzony w naszym Instytucie, pewne tradycje muzyczne, które nam pomagają w realizacji naszych zamierzeń. Dzięki temu możemy tak a nie inaczej realizować nasze zajęcia.

Zajęcia muzyczne występujące w programie pod jednym hasłem "zajęcia umuzykalniające", w naszym Instytucie zostały podzielone na:

- zajęcia umuzykalniające - 2 godziny tygodniowo przez 5 semestrów, realizujemy na tych zajęciach: kształcenie słuchu, grę na instrumentach /-perkusyjnych, flecie, gitarze/, emisję głosu, naukę o muzyce z elementami historii i literatury muzycznej oraz bardzo szeroko rozumiane rozśpiewanie,
- zajęcia muzyczno-ruchowe /używamy nazwy rytmika - ze względu na treści realizowane w ramach tych zajęć/ - 1 godzina tygodniowo przez 2 semestry,
- fortepian - w grupach 7-8 osobowych - 1 godzina tygodniowo przez 9 semestrów według systemu 5-letniego lub 7 semestrów według systemu 4-letniego,
- zajęcia fakultatywne - chór - 2 godziny tygodniowo - obecnie tylko dla I roku.

Wprowadziliśmy w naszym Instytucie do planu nauczania na I roku 2 godziny zajęć więcej /nie wliczając chóru, gdyż są to zajęcia fakultatywne/ a na II roku - 1 godzinę więcej zajęć.

Godziny umuzykalnienia zostały rozbite na 5 semestrów, a nie jak dotąd na 4 semestry. Daje to pewną ciągłość w kształceniu, poza tym w 5 semestrze rozpoczynają się zajęcia z metodyki muzyki, co jest naszym zdaniem bardziej korzystne i pomocnicze w usuwaniu pewnych braków wiedzy i umiejętności. Może nastąpić, poprzez ścisły kontakt nauczyciela metodyki i nauczyciela umuzykalnienia, rozwinięcie i

uzupełnienie pewnych partii materiału, i tak np. wprowadzenie elementów harmonii /przydatne do akompaniamentu, rozpisywania piosenek na głosy/, instrumentacji, improwizacji/ czego w programie umuzykalnienie nie ma, natomiast znajduje się w nowym programie muzyki/. A są to bardzo ważne i istotne działy potrzebne do pracy z dziećmi.

Ten dłuższy okres nauki daje nam także większe możliwości wyrównania wiedzy muzycznej naszych studentów. Program umuzykalnienia zakłada, że przychodzą do nas do uczelni absolwenci szkół średnich z wiadomościami muzycznymi chociażby w zakresie szkoły podstawowej. Tymczasem na egzaminach i w toku nauczania okazuje się, że studenci nie posiadają nawet elementarnej wiedzy muzycznej potrzebnej do pracy w realizacji treści programowych, jak znajomość nut, elementów zasad muzyki, literatury muzycznej.

Pracę ze studentami rozpoczynamy od podstaw.

Także podział dokonany przez nas na: umuzykalnienie, rytmikę i fortepian wynikał z ogromnych różnic w przygotowaniu studentów, a w ramach 2 godzin tygodniowo był nierealny, w stopniu dobrym, do zrealizowania.

I ostatni problem, który chcielibyśmy poruszyć, to egzaminy wstępne, a właściwie ściślej - egzamin praktyczny z umiejętności i zdolności muzycznych.

Doбір studentów na kierunki nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego poprzedzony jest egzaminem praktycznym, na którym sprawdza się predyspozycje słuchowe i ogólną wiedzę muzyczną łącznie z umiejętnością gry na instrumencie. Egzamin praktyczny z muzyki zawiera kilka elementów, ale my zwracamy głównie uwagę na słuch muzyczny. Stąd słuch muzyczny jest podstawowym i bardzo ważnym elementem występującym przy kwalifikacji kandydatów na I rok studiów.

W naszym Instytucie mamy opracowany na użytek własny sprawdzian zdolności muzycznych, który był modyfikowany w ciągu kilku lat po kolejnych doświadczeniach poegzaminacyjnych.

W czasie egzaminu praktycznego sprawdzian zdolności muzycznych poprzedza rozmowa wstępna z kandydatem na temat ukończonej szkoły, nauki muzyki, kontaktów z muzyką, umiejętności muzycznych, gry na instrumencie, znajomości nut, umiejętności śpiewania, przynależności do chóru, zespołu wokalnego, instrumentalnego.

Następnie przechodzimy do sprawdzianu zdolności muzycznych:

Lp.	Treść zadania	Maksymalna ilość punktów
1	Wzorowe zaśpiewanie piosenki już wcześniej przygotowanej	3 pkt.
2	Zaśpiewanie tej samej piosenki w podanych tonacjach	2 pkt.
3	Odtworzenie rytmu śpiewanej piosenki	2 pkt.
4	Odtworzenie usłyszanego rytmu	2 pkt.
5	Powtórzenie głosem usłyszanej melodii	2 pkt.
6	Zaśpiewanie kilku usłyszanych pojedynczych dźwięków	1 pkt.
7	Zaśpiewanie kilku interwałów melodycznych	1 pkt.
8	Zaśpiewanie kilku interwałów harmonicznych	1 pkt.
9	Zaśpiewanie dźwięków akordu	1 pkt.
w sumie:		14 pkt.

Po wykonaniu 3 pierwszych zadań można zdobyć 50 % wszystkich możliwych do zdobycia punktów, co naszym zdaniem jest właściwe, ze względu na różnice wynikające z różnego przygotowania muzycznego kandydatów.

Przy stawianiu oceny stosujemy następującą skalę:

14 pkt. - ocena bardzo dobry

13 pkt. - ocena dobry +

12 pkt. - ocena dobry

11 pkt. - ocena dostateczny +

11 - 9 pkt. - ocena dostateczny

poniżej 9 pkt. - ocena niedostateczna

Chcielibyśmy przedstawić krótką analizę wyników egzaminu praktycznego z muzyki w roku 1982.

Do egzaminu praktycznego przystąpiło 277 kandydatów:

85 kandydatów otrzymało ocenę niedostateczną /tj. ok. 30,5 % ogółu/

86 kandydatów otrzymało ocenę dostateczną i dostateczną +
/tj. ok. 31,5 % ogółu/

83 kandydatów otrzymało ocenę dobrą i dobry + /tj. ok. 30 % ogółu/

23 kandydatów otrzymało ocenę bardzo dobrą /tj. ok. 8 % ogółu/

Ostatecznie po wszystkich egzaminach dostało się na studia 120

osób, z tego 90 na nauczanie początkowe i 30 osób na wychowanie
przedszkolne.

Na 90 osób przyjętych na kierunek nauczania początkowego - 10 osób

/tj. 11,1 %/ zdało egzamin praktyczny z muzyki na ocenę bardzo dobrą,

37 osób /tj. 41,1 %/ zdało egzamin praktyczny z muzyki na ocenę
dobrą lub dobry +

i aż 43 osoby /tj. 47,8 %/, czyli prawie połowa studentów tego kierunku otrzymała na egzaminie praktycznym z muzyki ocenę dostateczną lub dostateczny +.

Trochę lepiej przedstawiała się sytuacja na kierunku wychowania przedszkolnego, gdzie na 30 osób przyjętych na I rok studiów;

6 osób /tj. 20 %/ zdało egzamin praktyczny z muzyki na ocenę bardzo dobrą,

15 osób /tj. 50 %/ zdało egzamin na ocenę dobrą lub dobry +,

9 osób /tj. 30 %/ zdało egzamin praktyczny z muzyki na ocenę
dostateczną lub dostateczny +.

Po tej krótkiej analizie wyników egzaminu praktycznego i egzaminów końcowych widzimy, że głównie trafiają na I rok studiów kandydaci z przeciętnym słuchem muzycznym i bez żadnego przygotowania muzycznego, co szczególnie uwidoczniło się w roku 1982 na kierunku nauczania początkowego, gdzie aż 47,8 % studentów otrzymało na egzaminie praktycznym z muzyki ocenę dostateczną.

Konsekwencją egzaminu praktycznego i otrzymanych wyników jest stosowany u nas od dwóch lat podział studentów na grupy. Skupiamy w poszczególnych grupach studentów pod kątem umiejętności muzycznych i predyspozycji słuchowych. Po dwóch latach stosowania takiego podziału, stwierdzamy, że znacznie lepiej i efektywniej się pracuje. Wyniki pracy ze studentami są znacznie lepsze, materiał przera-
biany na zajęciach jest bardziej zróżnicowany i lepiej dostosowany do możliwości poszczególnych studentów.

Dokonując podsumowania powyższych uwag należy wysunąć wnioski końcowe:

- zmniejszyć ilość studentów w grupach na zajęciach z fortepianu i zwiększyć ilość godzin na ten przedmiot,
- wprowadzić do planu nauczania 1 godzinę tygodniowo przez 4 semestry na kształcenie słuchu jako odrębny przedmiot,
- w czasie egzaminów praktycznych dla kandydatów na I rok zwrócić jeszcze baczniejszą uwagę na muzyczne predyspozycje przyszłych studentów nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego.

PRZYPISY

- ¹Program nauczania początkowego, Klasy I-III, Warszawa 1979 s.107
- ²Program wychowania w przedszkolu, Warszawa 1981
- ³Program nauczania dla przedmiotu zajęcia umuzykalniające, Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki 1978, materiały powielane